

AANZETTEN TOT KAPITALISTISCHE ONTWIKKELING IN CHINA IN DE 17de EN 18de EEUW

door

Dr. VERMEER

Rijksuniversiteit Leiden

Wie Marco Polo's beschrijving van China's miljoenensteden heeft gelezen, en de monumentale serie boeken van Joseph Needham over de Wetenschap en Beschaving van China, weet dat China zowel qua technische ontwikkeling (buskruit, kompas, boekdrukkunst), als qua commerciële ontwikkeling (gebruik van geld, handelsvolume) een heel eind voorlag op het middeleeuwse Europa. En de meest wezenlijke vraag in de economische geschiedschrijving van China zou moeten zijn : waarom is de Sung en de Mingeconomie niet uitgegroeid in de Westerse zin, en waarom gaf China zo'n inadequate respons op de Westerse economische uitdaging tijdens de Ch'ing ?

Westerse historici zijn nog steeds doende met het zoeken naar antwoorden. De *institutionele* verklaringen benadrukken vooral de oppressie van de Staat, die niet mercantilistisch gericht was, de lage status en politieke onmacht van kooplieden, het gebrek aan een voor kapitaalsaccumulatie en voor zuiver wetenschappelijk onderzoek gunstig legaal en geestelijk klimaat. Minder overtuigend zijn de strikt economische verklaringen die worden gegeven (gebrek aan kapitaal, onvoldoende koopkracht). De afgelopen jaren staat vooral de these in de belangstelling, dat juist de relatieve perfectie van het marktaparaat, tesamen met een groeiend tekort aan natuurlijke hulpbronnen, maakte dat China volliep en verrstikte in haar eigen succesvolle opvang van haar bevolkingsgroei. Deze Malthusiaanse these wordt aantrekkelijker, wanneer men ze afzet tegen de Europese situatie van opgedamd en ongebruikt potentieel aan kennis, organisatie en hulpbronnen, die na de Middeleeuwen en tijdens de Industriële Revolutie kon losbarsten in een competitie tussen naties, groepen, instellingen en ideeën — waaruit onze moderne samenleving is ontstaan.

Helaas, helaas, de bijdrage van de Chinese historici zelve aan de-

ze discussie is nauwelijks de moeite waard. Toch zullen wij die nu gaan bekijken. De belangrijkste reden voor die geringe bijdrage is wel, dat de geschiedenis in het huidige China niet meer is dan de dienstmaagd van de politiek, en zich vooral bemoeit om, binnen het kader van de uitspraken van Mao Tse-tung, voor China zin en inhoud te geven aan het strakke door Marx en Engels op het lijf van Europa geschreven historische keurslijf. Discussie tussen de Chinese historici speelt zich niet eens af over de vraag wanneer het feodale tijdperk plaats maakt voor het semi-feodaal, semi-kapitalistische tijdperk, want die vraag is al door Mao beantwoord : met de Opiumoorlog. Wel mocht de discussie gaan over de vraag, in welke mate er aan het eind van de feodale periode al "kapitalistische kiemen" aanwezig waren in China. Mao had zelve al op het bestaan ervan gewezen, en geschreven dat ook zonder de invloed van het buitenlands imperialisme China te zijner tijd toch wel een ontwikkeling van feodalisme naar kapitalisme zou hebben doorgemaakt, zij het veel langzamer.

Zoals gezegd, de strenge regels van periodisering die door Marx en Engels waren gesteld, maakten voor de Chinese communistische historici een aantal zaken onaantastbaar. Ten eerste was de Chinese maatschappij tot aan de Opium-oorlog feodaal. Eigenlijk geeft men aan dat woord niet meer inhoud dan dat China een agrarische maatschappij was gedomineerd door grootgrondbezitters. Dat China in de latere periode geen hofstelsel meer had, een zeer grote stedelijke bevolking, een gemonetariseerde economie, geen leenrechtelijke verplichtingen, en geen "standen" is allemaal voor hen geen beletsel om toch het woord feodaal te blijven hanteren. Bij de in de vijftiger jaren verwoed gevoerde discussie over "kapitalistische kiemen in de Chinese feodale maatschappij" moeten we ook op dat andere woord, "kapitalistisch" bedacht zijn. Het ging Marx vooral om "kapitaal" dat in de zin van een economische categorie die een klasse-onderscheid in de maatschappij creeert in de 17de eeuw in Europa belangrijk werd. I.p.v. een door gilden gebonden stedelijke handarbeiders-economie in een feodale plattelandsomgeving, ontstond er differentiatie tussen arbeiders en kapitalistische ondernemers, als gevolg van investeringen in grotere ondernemingen. De natuurlijke tendens tot kapitaalsaccumulatie maakte de kloof steeds groter. Maar voor China geeft deze nadruk op klasse-differentiatie grote problemen :

- 1) er was geen legale scheiding tussen stad en platteland
- 2) groot-grondbezitters woonden vaak in de steden, waar zij ook handel dreven en ondernemingen leidden. Dus leken ze evenzeer

een bourgeoisie, maar zonder de politieke vrijheid in de steden;

3) veel van de industrie was van het "putting-out"-systeem, en werd op het de steden omringende platteland als seizoenwerk door boeren gedaan;

4) eveneens een probleem is, dat de door de Chinese bronnen best beschreven en grootste industriële ondernemingen juist die zijn, die door de staat werden geleid : de kopermijnen van Yünnan, het zoutmonopolie, scheepswerven, porceleinproductie voor het Hof. Omdat deze staatseigendom waren, kunnen zij volgens de officiële leer niet worden aangemerkt als instellingen waar zich kapitalistische produktieverhoudingen ontwikkelden.

Latere Westerse economische historici zijn voor de wording van het kapitalisme en de agrarische en industriële revolutie in Europa behalve de verandering van produktiewijzen ook de belangrijke rol van de vraagzijde gaan onderscheiden, van de groeiende internationale en interne handel. Voor China zou dat mijns inziens ook een zeer vruchtbare benadering zijn van de spectaculaire economische groei — toegegeven, vooral in kwantitatieve zin — van China's economie van de Ch'ing. Maar de Chinese historici hebben — hoe vreemd dat ook moge klinken — van Marx vooral de voorkeur voor kwalitatieve typering meegekregen. Ook lenen de bronnen zich moeilijker voor kwantitatief onderzoek, o.a. omdat China zo ontzettend groot is, en de bronnenschrijvers (meestal ambtenaren) vooral de institutionele zijde en de regeringsbemoedigen met de economie vermelden.

Het zal U zijn opgevallen, hoeveel tijd ik nodig heb om alle beperkingen aan te geven van het kader waarbinnen zich, in de jaren 1954-1960, maar het hevigste in 1956 tot 1959, in China een penne-strijd ontstond over het bestaan en de omvang van proto-kapitalistische elementen tijdens de Late Ming en de vroege Ch'ing. De belangrijkste voorvechters waren Shang Yueh en zijn studenten, en Fu Yi-ling; behalve door deze zijn er ook door anderen tijdschriftartikelen geschreven, die in 1957 (de Honderd Bloeme) in twee delen gebundeld werden uitgegeven onder de titel *Chung-kuo Tzu-pen Chu-yi Meng-ya Wen-t'i T'ao-lun Chi*. Ook in de Hung-lou-meng discussie van 1955 waren vele Chinese historici het eens geworden over de bourgeois-achtergrond van deze roman en het bestaan van kapitalistische elementen in de late Ming en Ch'ing. De verschillende economische sectoren worden in verschillende artikelen in historische tijdschriften apart besproken; in de landbouw komt de landeigenaar-manager op, die een rationeel kapitalistisch gebruik maakt van pro-

duktiemiddelen en kontrakten afsluit voor arbeid; in de handel ziet men een groeiende uitwisseling van produkten, monetarisering van de gehele economie, en ook wel verbetering van kredietverschaffing; in de industrie beschrijft men, vooral in het Kiangnan gebied aan de monding van de Yangtze, een grote toename van de handwerkfabrieken, waar kapitaal en produktiemiddelen verschaft worden door de ondernemer, en arbeiders in loondienst hun arbeid aangeboden hebben. Industriële voorbeelden worden vooral gehaald uit de zijde- en katoenweverijen (en andere textielbewerkingen zoals verven).

Erg overtuigend als "aanzet tot kapitalistische ontwikkeling" zijn de meeste van de aangehaalde voorbeelden toch niet; kwantitatief blijft de onderbouwing van deze verschijnselen erg onvoldoende en de kwalitatieve sprong naar industrialisatie of een zichzelf voortzettend proces van opeenhoping van kapitaal, kennis of nieuwe organisatievormen wordt niet overtuigend aangetoond. Veel meer consensus treedt op, wanneer deze schrijvers de oorzaken gaan zoeken voor de belemmering van de verdere ontwikkeling van de kapitalistische kiemen in de eerste periode van de Ch'ing : onderdrukking door het Staatsapparaat, nevenindustrie van arme boeren die de ontwikkeling van een stedelijke industrie belemmerden, arbeidsoverschot in de steden gaf geen impuls tot technische verbeteringen, succesvolle kapitalisten investeerden vaak in grond (om status-redden) wat kapitaalsophoping belemmerde, de Manchu-invasie zette (vooral op het gebied van de buitenlandse handel) China's economische ontwikkeling sterk achteruit (de Hai-chin-politiek).

Toen de Chinese intellectuelen in de Honderd Bloemen periode te ver gingen in hun kritiek op de CCP en haar primaat op geestelijk en wetenschappelijk terrein, sloeg halverwege 1957 ineens de CCP terug, en herstelde de orthodoxie. Voor de historici betekende dat, dat zowel op Shang Yueh als Fu Yi-ling een hele serie artikelen werden afgevuurd, waarin hun ideeën over de vroege kapitalistische aanzetten aan de kaak werden gesteld.

De schrijvers van deze contra-artikelen, veelal jonger en minder bekend, richtten hun kritiek op velerlei punten, die men zou kunnen onderverdelen in twee categorieën :

1) De politieke korrektie van alles wat in strijd heet te zijn geschreven met de uitspraken van Mao Tse-tung en de officiële marxistische geschiedopvatting.

2) een wetenschappelijke bestrijding van de aard en de omvang van de door Shang Yueh en Fu Yi-ling beschreven proto-kapitalis-

tische elementen.

Onder de politieke argumenten noemen we de belangrijkste :

1) Shang Yueh was een revisionist, omdat hij ontkennde dat de belangrijkste tegenstelling in de Moderne Chinese Geschiedenis die was tussen de Chinese natie en het Imperialisme, maar in plaats daarvan al de tegenstelling proletariaat-kapitalisme in de Ch'ing centraal stelde. Dit is een poging om onze strijd tegen het imperialisme te verzwakken.

2) Bovendien hoe kan het dat de CCP pas 200 jaar later ontstaan is, als voorhoede van het proletariaat als er al in de vroege Ch'ing een proletariaat geweest zou zijn, en dat de bourgeois-demokratische revolutie van 1911 pas in de twintigste eeuw plaatsvond. En dat de CCP een anti-feodale landhervorming doorvoerde als het kapitalisme al zover was voortgeschreden op het platteland.

3) Shang Yueh viel de "objectieve waarheden" aan die door Mao Tse-tung waren geformuleerd.

Meer wetenschappelijk waren tegenwerpingen als :

a) Shang Yueh had het feit dat China aan de vooravond van de Opium-oorlog nog feodaal was, verklaard door de maatschappelijke stagnatie veroorzaakt door de vreemde Mandchudynastie. Maar de onderwerping van de Mandchu's was niets anders dan een verbond tussen de feodale bovenlaag van de Han zu en de Man zu. Er kwam geen verandering in klasseverhoudingen en dus ook geen maatschappelijke verschuiving.

b) Toename van handelskapitaal is niet voldoende om te leiden tot kapitalistische verhoudingen. Het gaat om de produktiewijze van de goederen.

c) De "handwerkplaatsen" gingen samen met de huishoudindustrie en de landbouw. Het is fout om bij handwerkindustrie te denken aan de verhouding ondernemer-arbeider. De ondernemers waren in feite kooplieden en de "arbeiders" waren in feite kleine producenten die zelf de produktiemiddelen leverden. Alle handwerklieden waren afhankelijk van de protektie van de gilden, die in nauwe samenwerking met de ambtenaren hen beschermden en kontroleerden. Dus beslist geen proletariaat dat zijn arbeid "vrij" op de markt aanbiedt. Ook vrije konkurrentie was verboden.

d) Ook al zijn er kapitalistische elementen, het gaat om de vraag, wat is de economische hoofdstroming ?

BIBLIOGRAFIE

- A. FEUERWERKER (ed.), *History in Communist China*, Cambridge, 1968.
- FU YI-LING, *Ming-dai Jiang-nan shi-min jing-ji shi-tan* (economische onderzoeken in verband met de stadsbevolking van Jiang-nan tijdens de Ming), Shanghai, 1957.
- JING SU & LUO LUN, *Qing-dai Shan-dong jing-ying di-zhu di she-hui xing-zhen* (sociale kenmerken van de landlords-beheerders in Shantung tijdens de Qing), Shantung, 1959.
- SHANG YUE, *Zheng-guo zi-ben-zhu-yi guan-xi fa-sheng ji yan-bian de chu-bu yan-jin* (beginstudie over het ontstaan en de wijzigingen van het kapitalisme in China), Peking, 1956.
- SHANG YUE, *You-guan Zhong-guo zi-ben-zhy-yi meng-ya wen-ti de er san shi* (enkele feiten betreffende het probleem van de kapitalistische spruiten in China), in *Li-shi Yan-jin* (Historisch onderzoek), VII, 1959, pp. 25-50.
- YAN ZHONG-PING, *Qing-dai Yun-nan tong-zhen kao* (onderzoek betreffende de koper-administratie in Yunnan tijdens de Qing), Peking, 1957.
- Zhong-guo zi-ben-zhy-yi meng-ya wen-ti tao-lun ji*, (verzameling discussies betreffende het probleem van de kapitalistische spruiten in China), 2 dln., Peking, 1957.